

kaansche tech-
e, omdat juist
n zich afwen-
n wetenschap-
n daalt, of wel
ekleurden, die
r pretentie ar-
oconomische
Spengler het
loosheid in de
het begin van

nagen een ant-
k niet in staat
n mannen „er-
om te welen

even de situa-
daar gelaten
ijden, alsmede
angegopen, te

arbeiders, en
niet te oefe-
leven beroert,
welke vragen
respectievelijk zij

BAAS Kzn

EN
WUS

II.

schrijver. Hij
n, zijn kracht
n emoties zijn,
n van het leven
ijder kring het
ing het in het
langer zijn in-

voed, drogen

u honderd en
erschenen. Het
agavinder. Het
geboren. Het is
een leven, zóó
dat gansche
s aandoen als

ij ook zoo am-
gd".

ver den Room-
het dragen van
geeft.

is. Ten eerste:
n mensch toe-
wille van het
net smaad voor
schijnbaar ver-
het eigenlijke
s moet gij niet

Christus heeft
Christus is de
ie Christus on-
d lig en ik ben

door hem be-
dat is niet het
e en vervolging
van Christus".

en op het feest
viering van het
is te Jeruzalem
ik daar sta en

zingen en te
ja hij had nog
postelen is ge-
is, zoo verlaten
van God. Dat

en als het nu
verhoogen, niet
maar zoo, dat
rijzen".

odzakenlijk attri-

en parool"; het
vaarteeken, dat
t gansche leven
loofs, der liefde
danige wandel,
dloof tot geloof,

geduld en van
oord gepredikt,
vrucht draagt,
buiten blijven".

in een zijnet
het Christelijke
alt. Deze zeven
ij ze ook wel de
men, zijn: het
nt des altaars,

roman. Eerste doorbraak van wat lectuur en er-
varing in de diepten van zijn ziel aan borreling
en bruisen brachten, dateert uit 1749.

Op een warme zomerdag liep Jean Jacques van
Parijs naar Vincennes. Hij wilde Diderot, als revolu-
tionair in de gevangenis gezet, opzoeken. Onder-
weg las hij een krant. Gegrepen werd hij door de
prysvraag van de Academie van Dyon: Of de ver-
nieuwing van de Wetenschappen en Kunsten had
medegewerkt tot zuivering en verbetering der zeden?

Die vraag schokte hem, sloeg in en riep een
stroom van sluimerende gedachten wakker, een
stroom zoo sterk, dat zijn lichaam er in meege-
sleept werd. Onder een boom wierp hij zich neer.
Zijn hart bonste, zijn tranen vloeiden. Hij zag een
nieuwe wereld voor zich en werd zelf een ander
mensch.

Wat hij toen in heftige golving doorleefde en
voor een belangrijk deel terstond op papier zette,
dat komt in zijn Emile anders, soms zwakker,
meest met minder begoeitering doch meer bezon-
nen, terug. — De overcultuur zijner dagen had een
godeloos, verwilderd geslacht gekweekt. „Hoe meer
Kunsten en Wetenschappen zich hebben volmaakt,
hoe meer onze zielen verdorven zijn". Niet de
Kunsten en de Wetenschappen, maar het eenvoudige
natuurleven, met zijn evenwicht van behoeften en
kracht om ze te bevredigen, dat zou geluk en vrede,
zuiverheid en frisheid brengen.

Bernardin de Saint-Pierre in zijn idyllisch Paul
et Virginie borduurde op hetzelfde stramen. En
was hij niet de vriend, de vertrouweling en ver-
trooster van Jean Jacques geweest?

De Emile werd inmiddels het zuurdeeg, dat de
drie maten: lichamelijke vorming, onderwijs en
ncht van het moderne paedagogisch meel door-
dronk en doorzuurde.

Als mengsel van waarheid en dichtung, verwar-
ring van mogelijk en onmogelijkheden heeft het
grootte invloed geëffend. Rousseau heeft misschien
niets ontdekt, maar hij heeft alles in vlam en
gloed gezet.

De utopieën vielen, de waarheden bleven. Doch
deze waarheden liggen in de Emile verspreid als
goudkorrels op gevaarlijk terrein. Erger nog, als
blinkende punten, midden in donkerheid van zonde
en afval. De Emile wordt gedragen door beginselen,
die den belijder der Schriften voortdurend prikkel-
len tot verzet. Wat Gods algemeene genade en
openbaring den schrijver schonk, gebruikt hij om
de heerlijkheid bijzondere openbaring zoo mogelijk
te verduistern. Het natuurlucht moet de gloed en
het licht van de Zon der Gerechtigheid over-
schijnen.

In Mei verschenen, werd de Emile 7 Juni reeds
door het Parlement van Parijs veroordeeld en dus
verbrand. De Raad van Genève sloeg op de 18de

de sleutelen, het predikambt, het gebed en het
heilige kruis. Het laatste wil zeggen, „dat dit volk
allerlei ongeluk en vervolging, allerlei aanvechting
en kwaad, gelijk het Onze Vader bidt, van duivel,
wereld en vleesch, inwendig en uitwendig moet
lijden, opdat het aan zijn Hoofd Christus gelijk
worde. En dan moet de oorzaak ook alleen deze
zijn, dat het aan Christus en aan Gods Woord
vasthoudt en alzoo om Christus' wille lijdt".

Zoo zegt Luther, dat het lijden der geloovigen
ter wille van hun belijdenis van Jezus' naam het
rechte en ware kruis is.

En zoo hebben ook de Gereformeerde kerken
onder de vervolging zich „kerken onder het kruis"
genoemd; een naam, die later door een deel van
de kerken der Scheiding is overgenomen.

In de leerstellige geschriften der Reformatie
wordt ook het kruis, opgevat in den zin van het
lijden der geloovigen, ter sprake gebracht.

Melanchton heeft in zijn Loci, de eerste
Luthersche dogmatiek, ook een hoofdstuk „over
lijden en kruis" opgenomen en als motief voor
het invoegen er van werd door hem aangevoerd, dat
de kerk in dit leven aan het kruis onderworpen is.
Evenzoo wijdt Calvijn in zijn Institutie, nadat
hij over de zelfverloochening heeft gehandeld, een
hoofdstuk aan „de verdraagzaamheid des kruises",
die een deel is van de verzaking van onszelf. En
in de Luthersche belijdenis, de Confessie van
Augsburg, die Melanchton tot auteur heeft, wordt
onder de Christelijke leeringen, die in tegenstelling
tot de Scholastiek heilzaam en noodig zijn, ook
het leerstuk van het kruis genoemd. Tegenover het
verwijt der Roomsche-gezinden, dat de Evange-
listischen de noodzakelijkheid van het kruisigen van
het vleesch loochenden, wordt hier gezegd, dat dit
heel anders nit hun geschriften blijkt. „Want zij
hebben altoos geleerd van het kruis, dat Chris-
tenen beproevingen moeten dragen en met Chris-
tus gekruisigd worden". Doch dat dragen van het
kruis — zoo merkt Melanchton in zijn Apologie
van de Augsburgsche Confessie op — heeft geen
verzoenende kracht, maar het is een dankoffer
van hen, die met God verzoend zijn.

Ook verschoen er in den Reformatie-tijd meer dan
een geschrift, dat het lijden der geloovigen tot
onderwerp had en waarin troost onder het kruis
werd geboden en tot een dragen van het kruis
naar den wil des Heeren werd opgewekt.

Naast het tractaat van Calvijn „over de erger-
nissen", waarin de hervormer ernstig waarschuwt

Juni en de Aartsbisschop van Parijs op de 20ste
Augustus een gelijk vonnis.

In ons land werd vergunning voor de druk ver-
kregen, maar eenige weken later werd deze ver-
gunning teruggenomen. Rousseau zelf werd in het-
zelfde jaar 1762 uit Frankrijk verbannen. Hij
vluchtte naar zijn vaderstad Genève, naar Zwitser-
land, maar ook daar werd hij allerwege vervolgd.
Wat een beroering in de paedagogische wereld.
Er verschenen anti-Emiles, Christelijke Emiles, ver-
beterde Emiles. Deze verdwenen. Het is me tot
heden niet mogen gelukken ook maar een vol-
ledige titel van een dezer te weten te komen. De
Emile zelf bleef.

Met haar vangt de moderne opvoedkunde aan.
Haar verschijning in 1762 noemt Compayré het feit
der paedagogische revolutie, die dat der groote
revolutie in 1789 is voorgegaan.

Want groot is de invloed van dit boek geweest.
Niet zoozeer in Frankrijk en Genève, hoewel Rous-
seau door de Fransche geest gevormd is en in het-
zelfde jaar 1762 ook de Jezulieten, de opvoeders van
die dagen, uit Frankrijk verbannen werden. Dit
kind van Genève is Duitscher, is cosmopoliet ge-
worden door de verspreiding van de ideeën der
Emile, die den enkeling, van de ideeën der Nouvelle
Heloïse, die het gezin, van de ideeën van het
Contrat Social, die de Staat in zijn vorming en
ontwikkeling willen beheerschen. En deze drie zijn
feitelijk één, gelijk ze ook alle in 1762 geschreven
zijn. De ééne gedachte van alle drie is: Alles is
goed, zooals het uit de hand van den Schepper
komt. Verderf bestaat niet, dan door overcultuur.
Geef eenvoud terug en vrijheid van natuurlijke
ontwikkeling. Gezag en wet, buiten die welke op-
wellen uit 's menschen eigen diepste zijn, knoch-
ten den mensch, roepen het booze in het leven en
moeten dus verdwijnen. 's Menschen natuur zonder
meer is zich van de rechte weg wel bewust. Geen
menschelijke macht of willekeur stelle zich tegen de
natuur. Dat was de kern waaromheen het denken
der 19de eeuw zich kristalliseert. Dat werd het
Evangelie der bevrijding. Zonder de Emile zou er
geen Pestalozzi, zou er geen Fröbel, zou er geen
Montessori zijn en zou er in Nederland geen paed-
agog Jan Ligthart zijn geweest.

Pestalozzi, jong en zoekend, kreeg de Emile van
zijn vriend Lavater en veertien dagen lang leefde
hij met dit boek alleen. Later noemde hij zijn eerst-
geborene naar den auteur: Jean Jacques.

De Duitse grootmeester der nieuwe opvoed- en
onderwijskunst, Philanthropisme genoemd, Base-
dow, zou zijn eerste kind naar het boek zelf noe-
men. Het was een meisje en ze werd een Emilia.
Hij zweert bij Rousseau en experimenteert met de
Emile.

Onder de invloed van het eerste boek der Emile

tegen het vreezen voor en het ontvlieden van het
kruis, valt hier van Gereformeerde zijde te noe-
men een verhandeling van Petrus Martyr, die
hoogleeraar te Straatsburg, te Oxford en te Zü-
rich is geweest.

Ze gaat over „het dragen van kruis en beproe-
vingen, over vlucht en verbanning". Tal van rede-
nen worden genoemd, waarom God het kruis op-
legt en uitvoerig wordt gewezen op het groote
verschil tusschen het lijden, dat de mensch zelf
kies, en het kruis, dat van God komt. En de
tegenheden worden geteekend als „de Rode zee",
waarin Pharao ondergaat, maar Israël gered wordt;
want bij de goddeloozen brengen ze vertwijfeling
voort, maar bij de vromen de zekere verwachting
der zaligheid".

Laat ik nog op een tweetal eigenaardige ge-
schriften wijzen, die van Luthersche zijde zijn ver-
schenen.

Eerst op een klein tractaat van den Zwabischen
reformator Johannes Brenz, dat tot titel draagt:
„Hoe het hout des kruises behouden en op 't
zachtst aangegrepen moet worden".

Men moet — zoo heet het hier — het knoestige
en harde kruis op de zachste plaats leeren aan-
grijpen, opdat het niet te zwaar worde om te
dragen. „Het wordt voor ons glad en geschaafd,
als wij aan Christus onze toekomstige verlossing
en opstanding zien. Wanneer wij door het geloof
aan het kruis zien hangen den Zoon van God, dan
ziet men ook aan het kruis de opstanding en den
Paaschdag. Dan is er vreugde in het leed, leven
in den dood, heerlijkheid in den smaad, rust in de
moeite. Er komt een kruis gelijk het wil, het is
eeveral bovenaan en onderaan op het hardst en
schier ongeschaafd, maar aan het middelste deel,
waar de Zoon van God hangt, daar is het 't meest
glad en zacht".

En in de tweede plaats wijs ik op het „Troost-
boekje aan de Christenen te Hannover, tegen het
weeden en lusteren der papisten", geschreven door
Urbanus Rhegius, superintendent van Lüne-
burg.

Hier wordt gezegd, dat God aan Zijn Christenen
de reidende hemelladder reikt, die zij hebben te
beklimmen. Deze ladder heeft zeven sporten. Ze
zijn, van onderen naar boven: het hooren van het
Evangelie en het gebruik der sacramenten; het
geloof; het belijden van Christus met woord en
daad; het opnemen van het kruis om Christus' wil;
het betoonen van geduld onder het kruis; het be-

zoogden de dames der hoogste kringen, die tot dus-
ver terwille van hun kapsel 'snachts niet te bed
konden gaan, zelf hun kinderen, zeer ostentatief tot
in de schouwburgen toe.

Emanuel Kant, man van preciese tijdverdeeling,
zoo zelfs, dat de Koningsbergers hun klok naar zijn
wandelingen regelden, werd zóó door de Emile ge-
boeid, dat hij ze een paar maal vergat.

Schiller roemt: Rousseau is de nieuwe Socrates,
die van Christenen menschen maakt!

Goethe noemt de Emile: het evangelie der onder-
wijsmenschen!

Herder vindt het „een goddelijk werk" en roept:
Kom, Rousseau, wees mijn gids!

Fröbel grijpt het woord uit de Emile aan: Niet
de woorden, niet de boeken, maar de dingen, en
brengt het in praktijk. Noem wie ge wilt, iedere
man en vrouw van betoekenis van de moderne tijd
heeft Rousseau en de Emile geprezen. „De waar-
heden in de Emile vervat zullen overleven de fan-
tastische vormen waarin de auteur ze heeft ge-
wikkeld."

Naar zijn inhoud is het de opvoeding van den
Koningszoon der humanisten. Naar de vorm een
meesterstuk. „Door zijn volzinnen dansten rhyth-
men aan, vreemd en nieuw, rhythm en uitbundige
kracht en dronken verrukking", de doorbraak
van de hartstocht, door de dijken van strakke, doch
zwakke gebondenheid der overbeschaving.

Zij die er onder leden, omdat de stroom van
hun warme leven, onder deze ijskorst langs, door
hen henenvoer, ze werden als verstonen door de
machtige opstandigheid van dit boek tegen het ge-
zag, vertegenwoordiger der koude, kritische ver-
standelijkheid van de 18de eeuw.

STRIKWERDA.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Onze tijdrekening.

III.

Wij hebben de vorige maal gezien, dat, weliswaar
in theorie, de Romeinsche kalenderregeling tame-
lijk goed was, maar dat er in de praktijk door
verschillende oorzaken, o.a. haar gecompliceerd ka-
rakter, niet veel van terecht kwam.

Op den duur werd de verwarring zoo groot,
dat de maanden van seizoenen veranderd waren,
dat feesten, die bedoeld waren als zomerfeesten,
in heel andere jaargetijden vielen.

Julius Caesar zag geen andere oplossing, dan
voor goed te breken met de schrikkelmaanden van

proeven en ervaren van de waarheid van Gods
belofte; en de hoop op de heerlijkheid na het
kruis. Dan voegt God er als achtsten trap aan
toe: de bevrijding van alle kwaad, het eeuwige
leven. 't Kruis is hier alzoo de middelste der zeven
sporten van de hemelladder en Urbanus roemt
in dit geschrift het onmetelijke nut van het kruis
en zegt, dat het voor een Christen even noodig
is als eten en drinken.

Toch hebben de reformatoren tegenover kruis-
beeld, crucifix en kruisteecken niet allen dezelfde
houding aangenomen.

Luther was ook in dit opzicht meer conservatief
dan Calvijn en de Gereformeerden.

Op het feest der kruisverhooging hooren we
hem spreken: „Nu, dat men ook het heilige kruis
met voeten zou willen treden, dat zou niet goed
zijn. Dat men het eert, is uithemend".

En op den dag der kruisvinding: „Waar mis-
bruiken en dwalingen geschieden in het aanbidden
der beelden en kruisen, daar moest men ze afbreken
en wegdoen, zelfs de kerken daarom afbreken. Of-
schoon ik de beelden niet geheel verwerp en
bizarde niet de figuur van den gekruisigden
Christus".

Luther gaat er van uit, dat de beelden en de
sabbath in het Nieuwe Testament vrij zijn en wil
in de kerken kruisen en crucifixen behouden. Hij
zegt, dat, wanneer hij bidt, hij zich ook een man
voorstelt, die aan een kruis hangt. Tot zijn zegel
kies hij een witte roos met een rood hart en een
zwart kruis daarop. De ring, dien hij bij zijn huwe-
lijk aan Catharina von Bora geeft, is met een
crucifix versierd. Hij verwerpt niet de crucifixen
op het altaar, noch het dragen van het kruis bij
lijkschappen en hij houdt de feesten van kruisvinding
en kruisverhooging.

Hij schrijft in zijn „huistafel" zelfs voor: 's mor-
gens, als gij uit bed komt en 's avonds, als ge naar
bed gaat, zult gij u zegenen met het heilige kruis.
Hij vindt het goed, dat aan de kinderen geleerd
wordt, als zij iets vreeselijks zien of hooren of
zeggen, een kruis te slaan. En hij wil, dat het
kruisteecken gemaakt zal worden bij den doop en
over brood en wijn in het avondmaal en dat de
zegen aan het slot der godsdienstoefening in den
kruisvorm zal gegeven worden.

J. THIJIS.